

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

КЊ. I СВ. 1-2

БЕОГРАД
1949

С А Д Р Ж А Ј

	Страна
1. Уредништво: Пред новим задацима	1
2. А. Белић: О стављању запете	7
3. М. Стевановић: Двојство облика посесивних придева и заменица на -ов и -ин	24
4. А. Б.: „У приповетки“ и сл.	39
5. Мразови: мразеви, носови; носеви и сл.	
I. Ј. Вуковић:	42
II. Б. Милановић:	43
III. Уредништво	53
6. А. Б.: „Знаоци“ — „таоци“?	55
7. Гл. Елезовић: Порекло речи <i>адрај</i> ... <i>адрајовац</i> и сл.	58
8. Језичке поуке: 1. По први пут (М. С.). 2. Обзиром на или с обзиром на (М. С.). 3. Соба је већ била заузета оџицима (Св. Марковић). 4. Крвавити и крварити (Св. М.). 5. Волони су их пробудили обојицу... (Св. М.). 6. И нервозно мицајући кажипрстом (Св. М.)	61
9. Уредништво: Повиз стручњацима и читаоцима!	70

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

д-р Александар Белић, Глиша Елезовић, д-р Радомир
Алексић, д-р Михаило Стевановић, д-р Радосав Во-
шковић, Бранислав Милановић и Игрутин Стевовић.

Наука Рџнта

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

БЕОГРАД

1949

„У ПРИПОВЕТКИ“ и сл.

У целој књизи једног нашег млађег научника у којој се говори много о народним приповеткама стално се употребљава облик „приповетки“ и у локативу и у дативу место једино правилног „приповеци“. Вероватно му је изгледало да би се обликом „приповеци“ сувише удаљио од номинатива и других падежа у којима се сугласничка група *шк* чува (приповетка, приповетке, приповетком и сл.). Не може се рећи за тога писца да се није трудио у другим правцима да му језик буде потпуно исправан. Према томе, и по доследности са којом се држи поменутог облика и по свима другим особинама његова језика, види се да његова употреба није случајна. Или он мисли да тако *може* писати према другим сличним особинама које се јављају у нашем језику или он сматра да тако *шреба* писати, и овако, прећутно, без икаквог даљег расправљања, множином примера ове врсте у својој књизи ради на томе да се тај облик прошири у нашој књижевности. Да видимо да ли има права.

Опште је правило нашег књижевног језика да се сугласници *к*, *г* и *х* у именица ж. р. мењају у *ц*, *з* и *с* у дативу и локативу (*рука: руци, слуга: слуги, снаха: снаси*). Од тог општег правила наша школска граматика допушта да се у три случаја то претварање не врши:

а) у именима личним: *Анки, Стојанки, Мики* и сл.;

б) када се основа завршује гласовним групама *цк*, *зг* и *сх*: *коцки* а не *коци* (од *коцци*), *мазги*, а не *мази* (од *маззи*) и *паски*, а не *паси* (од *пасси*);

в) када се основа завршује гласовном групом *чк*: *шачки*, а не *шаци* (како би се добило од *шачци* после једначења *чц*, дакле *шачци*; облик *шачци* још се допушта);¹ можда би се могло додати: и онда када је та група *ћк*, напр. *воћка: воћки*, а не *воци*, на што би се *воћци* могло свести; али се облик *воћци* такође допушта.

¹ в. А. Велић, Граматика српскохрватског језика за други разред, II изд., 1934, стр. 76-77.

Према овоме било би неправилно писати *приповешки* место *приповеци* (од приповетци), као што чини наш писац. Али наш писац је, можда, знао више него што пише у школским граматицама. Он је знао да код наших писаца има колебања у том правцу, онако исто као што има колебања и у народним говорима. Тако је могао прочитати код Маретића о колебању и у народним говорима. Он је могао прочитати код Маретића ово: „Тако мислим да се обично говори и *крушки*, *воћки*, а многи ће добри штокавци рећи и *мошки*, *пушки*, *шрски*“ (Gramatika i stilistika, II izd., 1931, 139 стр.). Ово може бити и истина, али се пита да ли из овога треба извући правило да тако треба и писати, јер много штошта се говори што још није постало особиним књижевног језика. Досада је служило као правило само оно што се искључиво употребљавало, а не оно што се употребљавало спорадички. Тако знамо да је Вук писао: од *мошка* — *моци*, *љуска* — *љусци*, *пушка* — *пушци*, *шрски* и сл. (примери се могу наћи код Маретића, стр. 138—139), а писао је и *приповијец* напр. у Рјечнику: Дундулов До, у *приповијец*: Наврела вара од Дундулова Дола (в. код Броза-Ивековића под речју приповијетка). Што се тиче Даничића, он је у овом правцу био још строжи од Вука пишући *ц*, *з* и *с* и у личним именима.

Упућују нам се каткада питања, да ли треба мењати поменуте сугласнике у називима места и предела или покрајина и наводи се по који пример где и Вук не мења тих сугласника у појединим случајевима ове врсте, напр. *Боки*, *Лици*, *Меки*, *Пожеги* и сл. (све код Маретића, стр. 138); али не треба заборавити да у Вука има доста примера, још и више од горњих, у којима он у таквим случајевима мења те сугласнике: *Америци*, *Пожези*, *Вишфази* (од имена места *Вишфага*), *Боци*, *Меци*, *Миљешевци* (име цркви), *Лийисци* (од *Лийиска* Лајпциг), *Перзи* (од *Перга* име месту), *Рашици* (име реци), *Волзи* и сл. (све код Маретића, наведено место). Има таквих примера и изван оних које наводи Маретић; исп. напр. за *Лику*: *Крушица*, у *Лици* ријека (у Рјечнику) и сл. Уопште немењања тих сугласника у оваквим случајевима има више у народним песмама неголи у Вуковој прози. Исп. напр. Узми књигу... па је *Лици* подај *Мусташбеу* (Броз-Ивековић, Рјечник I, 628). Истина је, драги побратиме! да смо често у *Боки Которској*; али у својим Пословицама пише:

„Како у Дубровнику и горе по *Боци* (в. код Броза-Ивековића I, 84) и сл.

Као што се из овога види, ово су колебања која су се могла развити под утицајем оних наших говора (чакавског и др.) у којима се поменути сугласници у падежној промени не мењају. Али то не значи да се за њима треба поводити и у књижевном језику.

У новије време, нарочито после ослобођења, срећу се облици без промене сугласника у помињатим случајевима доста често. Али то су обична отступања од књижевног језика која треба сузбијати.

Сваки језик има своја граматичка правила која вреде за извесно време. Она нису вечна; али докле год се у самом народу толико не измене да се не могу више одржати, она вреде за чланове извесног друштва. То одређује т. зв. „нормативна“ граматика. Она се код нас оснива на овим начелима: када нека црта језичка преовлада у већине оног народа који чини основицу књижевног језика или кад се у већине књижевника даног језика јави нека језичка особина, онда она улази и у језички „канон“ који вреди за целину. Зато се у свих народа и у свима књижевностима врше смотре књижевне употребе извесних особина увек после извесног времена, и ако је каква особина онолико продрла колико је то горе изнесено, она се уноси у књижевни језик. Што се тиче горње особине, то још није наступило:

А. Б.